

Lielo plēsēju apsaimniekošanas plānu izstrādes vadlīnijas populāciju līmenim

Sadaļu tulkoja Jurgis Šuba, LVMI Silava,
Medniecības un faunas menedžmenta virziena pētnieks

Lielo plēsēju letālā kontrole un medības

Kaut arī patlaban Eiropas plašajā teritorijā ir potenciāli piemērotas dzīvotnes vienai vai vairākām lielo plēsēju sugām ārpus to sarukušiem izplatības areāliem, Eiropā vairs nav atlicis plašu neskartas savvaļas teritoriju. Tāpēc lielo plēsēju aizsardzība bieži jāveic ainavās ar daudzveidīgu zemes lietojumu. Šādās ainavās starp cilvēkiem un lielajiem plēsējiem veidojas dažādas konfliktsituācijas, piemēram:

- 1) mājlopu saplosīšana vai cita veida saimnieciski zaudējumi;
- 2) konkurence ar medniekiem par savvaļas dzīvniekiem;
- 3) raizes par drošību (īpaši lāču un vilku gadījumā) un citi psihosociāli konflikti.

Dažos gadījumos līdzāspastāvēšana viegli panākama, ja nodrošina zemāku lielo plēsēju populācijas blīvumu, nekā teritorija spētu uzturēt. Ir vairākas neletālas metodes, kuras var izmantot, lai pārvietotu atsevišķus dzīvniekus vai ierobežotu to populācijas augšanas tempu. Tomēr šīs metodes bieži ir nepraktiskas vai pārāk dārgas, lai tās varētu plaši izmantot. Vairumā gadījumu letālās metodes paliek vispraktiskākās un visefektīvākās.

Daudzviet Eiropā lielo plēsēju medības ir sena tradīcija. Motivācija izriet no postījumu un citu konfliktu mazināšanas, rekreācijas vai vēlmes iegūt medību trofejas. Turklāt īpatņu letālu kontroli, lai mazinātu postījumus, patlaban praktizē daudzās vietās, kur rekreatīvās medības ir aizliegtas. Kaut arī ir zināms, ka lielo plēsēju medības vai letālā kontrole ir strīdīgs jautājums, ELPAI uzskata, ka daudzās (taču noteikti ne visās) vietās un situācijās medības vai letālā kontrole ir savienojama ar lielo plēsēju aizsardzību. Ir svarīgi atcerēties, ka plēsēju saglabāšana ne vienmēr nozīmē stingru aizsardzības režīmu.

Potenciālie ieguvumi no lielo plēsēju medībām vai letālās kontroles:

- 1) lauku apvidos, kur sastopami lieli plēsēji, ir nodrošināta senu medību tradīciju turpināšanās;
- 2) mednieku aprindās lieli plēsēji tiek vairāk pieņemti, uzlūkojot tos kā vērtīgus medījumus vai ienākumu avotu, nevis konkurentus;
- 3) palielināta lielo plēsēju tuvumā dzīvojošo iedzīvotāju varas apziņa;
- 4) lielo plēsēju populācijas blīvums ir uzturēts tādā līmenī, kādā tolerējami mājlopu un citi saimnieciski zaudējumi. Turklāt mednieki var veikt specifisku dzīvnieku letālu kontroli, piemēram, – kuriem ir paradums saplosīt mājlopus;
- 5) lielo plēsēju populācijas kļūst tramīgas, tādējādi samazinoties iespējamajiem konfliktiem ar cilvēkiem;
- 6) iespējams pārdot medību trofejas, tādējādi lauku apvidos radot papildu ienākumu gūšanas iespēju un pamudinot uzturēt veselīgas lielo plēsēju populācijas;
- 7) apvidos, kur lielo plēsēju populācijas atjaunojas, turienes iedzīvotāju vidū plēsēju klātbūtne kļūst vairāk pieņemama, ja palēnina populācijas pieauguma tempu;

- 8) ELPAI jebkādos apstākļos ir stingri pret malu medībām un apzinās, ka malu medības daudzos apvidos lielo plēsēju populācijām rada būtisku apdraudējumu. Tomēr ELPAI uzskata, ka, pieļaujot likumīgas vitālu populāciju medības, malu medības kļūtu retākas, vietējiem iedzīvotājiem jūtosies iesaistītiem populāciju apsaimniekošanā;
- 9) tāda populācijas līmeņa sasniegšana, kas pieļauj medību uzsākšanu, var liecināt par aizsardzības vai atjaunošanas plāna sekmīgumu, kam vajadzētu parādīt aizsardzības plāna elastību dažādām interešu grupām.

Tomēr medībām vai letālai kontrolei ir vairāki iespējamie trūkumi, piemēram:

- 1) dažas populācijas nespētu paciest cilvēka radītu papildu mirstību;
- 2) dažām sugām sociālās struktūras ietekmēšana var ierosināt neparedzamas sekas, piemēram, biežākus infanticīda gadījumus;
- 3) plēsēju medību pieļaušana plašākā sabiedrībā radītu domstarpības;
- 4) rastos grūtības atšķirt likumīgas medības no nelikumīgas nogalināšanas.

Lai medības vai letālā kontrole būtu savienojama ar lielo plēsēju aizsardzību, jābūt izpildītiem vairākiem nosacījumiem. ELPAI pieļauj lielo plēsēju medības vai letālu kontroli tikai tādos gadījumos, kad nodrošināti šādi apstākļi:

- 1) Medības un letāla kontrole ir iekļauta populācijas un dzīvotnes aizsardzības un apsaimniekošanas plānā. Šāds plāns jā sagatavo kvalificētām apsaimniekošanas institūcijām saziņā ar vietējiem iedzīvotājiem un atzītām dabas aizsardzības interešu grupām (kā valstiskām, tā nevalstiskām). Plānam jābūt pieņemamam iesaistīto pušu un vietējās sabiedrības vairākumam. Apsaimniekošanas plāniem jābūt pilnīgā saskaņā ar nacionāliem un starptautiskiem likumiem un līgumiem.
- 2) Aizsardzības un apsaimniekošanas plānā jābūt pamatojumam, ka lokālā lielo plēsēju populācija ir demogrāfiski vitāla vai spējīga paciest piedāvāto medību vai letālās kontroles slodzi, nepasliktinoties tās stāvoklim.
- 3) Jāņem vērā sugas sociālā struktūra un īpatņu zaudējumu ietekme uz to.
- 4) Plānā jāizvirza mērķis minimālam plēsēju populācijas lielumam. Jāievieš adekvāta monitoringa sistēma, lai pārliecinātos, ka populācijas līmenis ir augstāks par minimālo līmeni. Gadījumos, kad populācijas lielumu nav iespējams tieši novērtēt, monitoringā var izmantot rādītājus, kas atspoguļo izplatības vai populācijas lieluma pārmaiņu tendences.
- 5) Monitoringa un apsaimniekošanas nolūkos no visiem nomedītajiem īpatņiem jāievāc bioloģiskie dati (dzimums, vecums, stāvoklis, ķermeņa masa, reproduktīvie orgāni, ģenētiskie paraugi utt.). Katru gadu jāziņo par medību un monitoringa rezultātiem, salīdzinot tos ar aizsardzības un apsaimniekošanas plāna mērķiem.
- 6) Medībās vai letālā kontrolē lietotās metodes nedrīkst pārkāpt starptautiskos, nacionālos vai reģionālos likumus, un nogalināšana jāveic, pieturoties pie dzīvnieku labklājības principiem. Visiem lielo plēsēju medību dalībniekiem jābūt īpaši apmācītiem vai pieredzējušiem.

7) Medībās jāievieš pietiekami ierobežojumi, lai nodrošinātu to ilgtspējīgumu. Tādējādi var būt nepieciešami sezonāli aizliegumi un vairumā gadījumu noteikti limiti. Īpaši ieteicams ieviest mātīšu nomedīšanas ierobežojumus, lai novērstu pārmedīšanu.

8) Nosakot limitus, jāņem vērā visu veidu cilvēka radītā mirstība (ieskaitot mājlopu saplosīšanas kontrolē, malū medībās, paš aizsardzībā vai ceļu satiksmē nogalinātos plēsējus). Turklāt ievainotie un neatveseļojušies dzīvnieki jāuzskata par nogalinātiem.

9) Lai ierobežotu mājlopu un saimnieciskos zaudējumus, pirms letālās kontroles vai medību uzsākšanas jānovērtē un jānosaka kompensāciju apmēri.

ELPAI arī atzīst, ka dažādos reģionos varētu atšķirīgi izturēties pret valsts nodarbinātu personālu, kas letāli likvidētu lielos plēsējus, pretstatā rekreatīviem medniekiem. Tādēļ zaudējumi un līdzāspastāvēšanas ieguvumi rūpīgi jānovērtē katram gadījumam atsevišķi.

Šā ziņojuma nolūks ir piedāvāt vispārīgu pieeju, ko ELPAI vērtē kā pieņemamus apsaimniekošanas līdzekļus, tai pašā laikā skaidri nosakot, ka jāapspriež un jāņem vērā lokālie, sabiedrības un ekoloģiskie faktori, lai katram gadījumam atrastu vislabāk piemēroto risinājumu. Šī ziņojuma nolūks nav apgalvot, ka lielos plēsējus vajadzētu medīt, nevajadzētu pieļaut to pārmērīgu savairošanos vai ka letālās metodes ir vienīgais un tādējādi nepieciešamais veids, lai kontrolētu to skaitu. Tomēr ELPAI uzskata, ka lielo plēsēju medības ir pieļaujamas noteiktos apstākļos, tām var būt dažas priekšrocības, un atsevišķos gadījumos tās nāk par labu lielo plēsēju aizsardzībai (un tādējādi ir ar to savienojamas). Tāpat ELPAI stingri rekomendē neletālu kompensāciju līdzekļu ieviešanu konfliktu mazināšanai, taču pieļauj, ka letālā kontrole var būt nepieciešama atsevišķos gadījumos. Ņemot vērā sarežģītos ar lielo plēsēju aizsardzību saistītos sociālos jautājumus, ELPAI stingri rekomendē, ka apsaimniekošanas lēmumu pieņemšanā jāpievērš pienācīga uzmanība kā sociāliem, tā ekoloģiskiem aspektiem.